

Brexit'in Psikolojik Boyutu

Can ZENGİN

Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişki 2013 yılından itibaren yeni bir döneme girmiş, 2016 yılına gelindiğinde ise artık boyut değiştirmiştir. Süreç içerisinde göç sorununun yansımaları, milli egemenlik ve ekonomik koşullar gibi konularda iyileştirmeler talep eden Birleşik Krallık hükümeti üyeliğinin geleceği hakkında referandum gidileceğini belirtmiş; nihayetinde 23 Haziran 2016'da referandum gerçekleşmiştir. Referandum; %48.1 AB'de kalma yanlısı oya karşılık %51.9 ayrılma taraftarı oy ile Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sonlandırma yönündeki iradesiyle sonuçlanmıştır.

Referandumun yaklaşık olarak her 5 akademisyenden 4'ü tarafından Birleşik Krallık'ın AB'de kalacağı tahminlerini alt üst etmesi, Avrupa'nın geleceği birinci dereceden etkileyecek olması ve küresel sonuçlar yaratması açısından önemi büyüktür. Bu aşamadan ilk sorulması gereken soru Birleşik Krallık vatandaşlarının neden beklenenin aksine bir tutum sergilediğidir. Dolayısıyla, bu analizde hem istatistikler hem de ortaya çıkan önemli gerçekler doğrultusunda Brexit'in psikolojik nedenleri araştırılmaktadır.

Referandumun İstatistikleri

Gerçekleştirilen referandumda dikkat çekici istatistikler bulunmaktadır. 1975 yılında yapılan Birleşik Krallık'ın Ortak Pazar Referan-

dum'unda %67.23'e karşılık %32.77'lik oyla Birlik içinde kalma taraftarı olan Britanyalılar, 2016 yılında AB'den %48.1'e karşılık %51.9 oyla Birlik'ten çıkmaya karar vermiştir. Ayrıca, 1975 yılındaki referandumun katılım oranı %64 iken 2015 yılındaki referandumda katılım oranı %72'ye çıkmıştır.

Öncelikle Birleşik Krallık'ı oluşturan 4 ülkeden İngiltere ve Galler AB'den çıkma yönünde, İskoçya ve Kuzey İrlanda ise AB'de kalma yönünde irade beyan etmiştir. Bu bağlamda; İngiltereliler %46.6'ye %53.4, Gallerliler ise %47.5'e %52.5 oranında Birlik'ten ayrılma tarafında oy kullanmıştır. Bu iki ülkenin aksine İskoçlar %62'ye %38, Kuzey İrlandalılar ise %55.8'e %44.2 oranında AB içerisinde bulunma yönünde kararlarını iletmişlerdir. Bununla birlikte Birleşik Krallık'ın her alanda can damarı olan Londra'daki sonuçlar da %59.9'a karşılık %40.1 ile birlikte kalma yönünde olmuştur.¹

¹IEU referendum: The result in maps and charts, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2016).

Referandum sonucunda ortaya çıkan bir diğer istatistik ise yaş grubuna göre oy dağılımıdır. 18-24 yaş grubunda olanların %73'lük Birlik'te kalma isteğine rağmen yaşın ilerlemesiyle Birlik'te oy dağılımında Birlik'ten çıkma iradesinin arttığı gözlemlenmektedir. 65 yaş üstü olan Birleşik Krallık vatandaşlarında AB'de içerisinde kalma yönünde kullanılan oy %40'a düşmektedir. Hatta 18-24, 25-34 ve 35-44 yaş gruplarındaki vatandaşların oy dağılımında çoğunluk kalma yönündeyken; 45 yaş üstündeki bütün yaş gruplarında Birlik'ten ayrılma isteği sonucu oluşmuştur.

“Brexit” Kararı'nın Psikolojik Nedenleri

Britanyalılar, II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın değişen atmosferine bağlı olarak AB'nin kuruluşu ve felsefesine diğer üye devletler kadar inanmamışlardır. AB ile kuruluşundan itibaren sadece pragmatik bir ilişkiye sahip olmak arayışı içerisinde olmuş, üyeliği boyunca da birçok konuda imtiyaz sahibi bir ülke konumunda yer almıştır. AB'nin federal “Avrupa Birleşik Devletleri” fikrine her zaman şüpheli bakmıştır. Britanya tarihine damga vurmuş kişilerden olan dönemin Başbakanı Winston Churchill 1953'te Avam Kamarası'na yaptığı konuşmada “Avrupa ile beraberiz, ancak Avrupa'nın bir parçası değiliz”² sözleri İngiltere'nin tutumunu büyük ölçüde yansıtmaktadır. 2016'ya gelindiğinde ise; yapılan referandumla AB, üst otorite veya herhangi bir entegrasyondan ziyade Birleşik Krallık'ın şaşalı geçmişine özlem duyan orta yaş ve üstü kesimin kararı etkili olmuştur.

Referandumda 45 yaş üstündeki bütün yaş grup-

larında Birlik'ten ayrılma iradesinin görülmesi, Birleşik Krallık vatandaşlarının AB'nin kendi beklentilerine cevap vermediği olarak değerlendirilebilir. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısında Birleşik Krallık'ın sergilediği dünya siyasetindeki aktif politikanın, AB çatısı altında sergilenemeyecek olması bunun temel nedenlerindedir. 1970'lerde Soğuk Savaş'ın yumuşama dönemlerine denk gelen süreçte doğan nesil bu açıdan çok kritiktir. Öncesinden doğanlar için AB, yıkıcı iki dünya savaşının ardından Avrupa çapında bir barış ve stabilite projesi anlamına gelmektedir. 70'lerden sonra doğan nesiller için ise savaş kavramı muğlak kalmakta; AB, daha çok globalizm, sınırların kalkması, seyahat özgürlüğü, farklı kültürlerle kaynaşma ve eğitimde yeni fırsatlar gibi unsurlar ifade etmektedir. 45 yaş üzerinde olanlar için bu kavramlar özgürlük ve rahatlıktan ziyade kültürel ve güvenlik anlamında tehdit olarak görülmektedir. Dolayısıyla referandumda 45 yaş üstü olan kesimler için AB'nin zamanında talep ettikleri olgunun dışına çıkmış olması ve geçmişteki ‘Güneş Batmayan İmparatorluk’ söylemine özlem önemli bir psikolojik faktör olarak referandumu etkilediği söylenebilir.

“Britanyalılar, II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın değişen atmosferine bağlı olarak AB'nin kuruluşu ve felsefesine diğer üye devletler kadar inanmamışlardır.”

Referandumda genç/orta yaş altı ve orta yaş üstü/yaşlı kesim arasında yaşanan bu görüş ayrılığının yanı sıra belirgin olarak gözlemlenen diğer bir farklılık 21'nci yüzyılın sınıf anlayışında olmuştur. Birlik'te kalma yanlıları genel itibarıyla yerleşik düzende sermaye sahibi, elit, ay-

² Matthew J. Goodwin, “Why a ‘Brexit’ Looms Large”, The New York Times, Eylül 21, 2015, http://www.nytimes.com/2015/09/22/opinion/why-a-brexit-looms-large.html?_r=0, (Erişim tarihi: Temmuz 29, 2016).

dın, entelektüel, öğrenci kesimini oluştururken; Birlik'ten çıkma yanlıları ise toplumun belkemiğini oluşturan sıradan vatandaş/halk olmuştur. Referandumun sonuçlarında dikkat çeken noktalardan biri, Birlik'ten ayrılma yönünde oy verenlerin sadece ayrılığın en büyük taraftarı olan Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) sempatanları değil, her partiden vatandaşlar olmasıdır. Birlik'ten ayrılma kampanyasını yürütenlerin her görüşten insana hitap edebilmiş olması elde ettikleri büyük bir başarıdır.

Bu aşamada Birlik'te kalma ve ayrılık yönünde yürütülen kampanyadaki söylemler ve oluşturulan algı kararsız Birleşik Krallık vatandaşlarının oylarını büyük oranda etkilemiştir. Referandumdan önce kararsız oylar haricinde başa baş, hatta küçük bir farkla Birlik'te kalma yönündeki ibre ayrılık yanlısı kampanyanın kararsız seçmenlere daha çok hitap etmesiyle sonuçlanmıştır. İlk farklılık kampanyadaki söylemlerin temel amacındadır. Birlik'te kalma yanlıları ekonomik faktörler ve Avrupa bütünleşmesinin öneminden bahsederken, ayrılık yanlıları kontrol ve tam yetki fırsatını seçmene sunmuştur. Birlik'te kalma kampanyasının küreselleşme, ekonomik bütünleşme ve uluslararası sisteme entegrasyona önem veren temel felsefesine cevaben ayrılık kampanyasının güvenlik ve Avrupa şüpheciliği üzerine kurulması etkisinin artmasına neden olmuştur.

İki tarafın da yürüttüğü kampanyalar kendi taraftarlarınca takdir edilmiştir. Ancak bu aşamada son yıllarda değişen uluslararası ilişkiler atmosferi özellikle ayrılık taraftarlarının artışında belirleyici unsur olmuştur. Birleşik Krallık halkının büyük bir kısmı; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülen en büyük felaketlerden biri olan Suriye krizi, iç savaşın

neden olduğu Suriyeli göçmen sorunu, küresel IŞİD terörü, Avrupa'daki ekonomik bunalım ve iç göç sorunu gibi problemler karşısında AB'nin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda zenginlik, refah, barış ve demokrasi vaat eden Birlik'te kalma yanlılarının anlatmak istediği sayılar, argümanlar ve derin analizler sıradan insanlara açıklayıcı gelmemiştir. Ayrılık yanlılarının göç ve göçmen politikaları ile ilgili popülist söylemleri halkta endişe atmosferini yaratarak kararlarını etkilemiştir. Özellikle Türkiye'nin AB ile müzakereleri sonucunda 80 milyon Türk'ün Birleşik Krallık'a akın edeceği, Birleşik Krallık Ulusal Sağlık Hizmeti'nden yararlanan göçmenlerin hastane kapasitelerini işgal ettiği söylemleri insanları ayrılma yönünde oy kullanmaya itmiştir.

“İki tarafın da yürüttüğü kampanyalar kendi taraftarlarınca takdir edilmiştir. Ancak bu aşamada son yıllarda değişen uluslararası ilişkiler atmosferi özellikle ayrılık taraftarlarının artışında belirleyici unsur olmuştur.”

Ayrılık yanlısı kampanyaya katılan Muhafazakar Partisi üyeler de AB'nin sorunlara çözüm bulmada sıkıntı yaşadığını savunmuş, kararsız oyları ve ayrılık yanlılarının kararlarının kesinleşmesine büyük destek sağlamıştır. Örneğin, gazeteci Mehdi Hasan'ın “Head to Head” programına katılan Birleşik Krallık eski maliye bakanı Lord Norman Lamont'un açıklamaları genel hatlarıyla güvenlik ve egemenlik açısından endişeler yaşayan kesime hitap etmesi bakımından önemlidir. Lord Namont programda; AB ve Birleşik Krallık'ın temel siyasi hedeflerinin farklı olduğundan bahsetmiş, AB'nin sadece ekonomik anlamda etkili olabildiğini ve politik olarak

üye ülkeler arasında her konuda derin ayrımlar olduğunu ifade ederek demokrasinin en iyi milli seviyede temsil edilebileceğini savunmuştur. Lord Lamont ayrıca AB'nin barışı temsil etmediğini, bunun Ukrayna krizinde açıkça görüldüğünü ve aslında NATO'nun barışı temsil ettiğini belirterek farklı yönlerde ilerleyen amaçlar nedeniyle artık ilişkinin sürdürülmesinin gerekli olmadığını belirtmiştir.³

Referandumun Getirdikleri

23 Haziran'da gerçekleşen referandumun sonucunda AB'den çıkma kararı alan Birleşik Krallık'ta siyasi belirsizliğin beraberinde getireceği değişik sorunlar da mevcuttur. AB içerisinde kalma yönünde kampanya yürüten Birleşik Krallık eski Başbakanı David Cameron, referandumun ardından vatandaşlarının seçtiği yola saygı duyduğunu belirterek görevinden çekilmiştir. Cameron'ın "Birleşik Krallık, belki de tarihinin en büyük demokratik görevini ifa ederek kararını verdi" açıklaması ve demokratik taleplere saygı içerisinde görevini devretmesini önemlidir. Ancak referandumun özünde ve ruhunda demokratik taleplere ne kadar cevap verdiği tartışmalıdır. Vatandaşların %48.1 AB'de kalma taraftarı iken, %51.9'unun Birlik'ten çıkmak istemesi derin bir görüş ayrılığının olduğunu belirtisidir. Referandumun halkın bir yarısının isteklerini cevap verirken diğer yarısını kaybedenler konumuna getirmesi genel itibarıyla referandumların uygulama şeklinin toplumun bütününe hitap edip etmediğini, ne kadar demokratik olduğunu sorgulatan nedenlerdendir. Şüphesiz ki %100'lük bir halkın talebine cevap

neredeyse imkansız gözüktü de muhtemel bir %70-75'lere varabilecek oy oranı genel kanıyı görme açısından daha faydalı olabilecektir.

Ortaya çıkabilecek bir diğer tartışma konusu AB'den ayrılma kararı alan Birleşik Krallık'ın ne kadar "birleşik" olarak kalabileceğidir. İngiltere ve Galler'de AB'den çıkma kararının ağır basmasına rağmen, İskoçya ve Kuzey İrlanda'da AB yanlılarının oranı daha yüksek olarak çıkmıştır. "United Kingdom" olarak anılan ülkeler topluluğunun "Dis-united Kingdom" (Bölünmüş Krallık) olarak medyada ironik olarak adlandırılması yapılmaktadır. 2014 yılında yapılmış İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan bağımsızlık referandumunda hayır oyunun çıkmasının önemli bir nedeni de aynı zamanda AB'den de ayrılmak zorunda olmasıdır. Bu bağlamda AB'den ayrılma kararı alan Birleşik Krallık'ın içerisinde kalma yerine bağımsız olarak tekrardan AB'ye katılmak istemesi muhtemel senaryolardandır. Kuzey İrlanda'nın da İskoçya ile aynı şekilde bir hareket tarzı uygulama ihtimali muhtemeldir. İşin daha ilginç boyutu ise referandum sonucunda İrlanda Cumhuriyeti'nin Kuzey İrlanda ile buzları eriterek tekrardan birleşme çağrısında bulunmasıdır. Kuzey İrlanda cephesinden gelen cevaplar bu seçeneğinde masada olduğu ve İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmenin ve tekrardan AB üyeliğinin düşünüldüğü yönündedir.

Referandumun sonrasında bir diğer tartışma yaratan unsur da Avrupa'da son dönemde yükselişte olan 'aşırı sağ' akımıdır. Birleşik Krallık'ta Birlik'ten çıkma kararının temel nedenlerinden biri hem AB içinden hem dışardan gelen göçmenlere dayalı bir tedirginlik olduğu düşünüldüğünde, Birleşik Krallık'ın ardından Hollanda, Fransa, İtalya'dan aşırı sağ partilerinden

³Transcript: Norman Lamont on the Brexit and the EU, <http://www.aljazeera.com/programmes/headtohead/2016/06/transcript-norman-lamont-brexiteu-160613085050823.html>, (Erişim tarihi: 4 Eylül 2016)

AB'den çıkmaya yönelik talepler de gelmektedir. Ayrıca göçmen krizinin yanı sıra Batı dünyasındaki 'İslamofobi' kavramı da aşırı sağ partilerinin elinin güçlenmesine sebep olmaktadır. Her ne kadar bazı ülkelerden bir an önce ulusal egemenliklerine geri dönme talepleri gelse de bu aşamada Birleşik Krallık'ın görüşmelerinin ilk olmasından dolayı uzun süreceği beklenmektedir. Normal şartlar dahilinde 2 yıl olan bu geçiş sürecinde yaşanacak olan gelişmeler, birlikten çıkmak isteyen diğer ülkelerin tutumunu belirleyecektir. Siyasi belirsizliğin güvenlik anlamında tedirginliği artırabilecek olması ortak güvenlik politikalarının sorgulanmasına neden olacaktır. Birleşik Krallık ile AB arasında işbirliğinin sağlanması gerekli olmasına rağmen etkinliğinin kaybedilmesi riski mevcuttur.

Birlik'ten çıkma kararıyla ilgili çarpıcı sonuçlardan biri de referandumun psikolojik olarak kazanan ve kaybedenleri ile alakalıdır. Muhafazakar parti lideri ve Başbakan Cameron'ın referandumla ilgili parti olarak bir taraf seçmeyeceğini açıklaması ilk bakışta güzel bir politik hamle olarak düşünülmekteydi. Parti içinde demokratik ilkelere saygılı ve bireysel olarak hangi tarafta yer almak istediğine kendi karar verebilen bir atmosfer yaratılmasına rağmen halkın gözündeki imaj hükümetin AB'den çıkma amacının insan hakları, azınlık hakları gibi yükümlülüklerinden kurtulabileceği ile sınırlı kalmıştır. Oyların dağılımında dikkat çeken unsurlardan biri ayrılık kararı çıkan bölgelerin genel itibarıyla en çok yatırım alan yerler olması düşünüldüğünde Muhafazakar Parti hükümetinin ekonomik anlamda yaptıklarından ziyade halkın ilk olarak güvenlik konularına önem verdiğini değerlendirebiliriz. Bu bağlamda Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) ve ayrılık

yanlısı kampanyada yer alan Muhafazakar partiden eski Londra Valisi Boris Johnson referandumun galipleri olarak düşünülebilir.

Sonuç

Birleşik Krallık ve AB arasında 2013'ten bu yana yeni bir döneme giren ilişki 2016 Haziran'ında ayrılık yönündeki kararıyla noktalanmıştır. Göç sorunu, milli egemenlik, ekonomik koşullar gibi konularda süregelen endişeler Birleşik Krallık vatandaşlarının kararında belirleyici rol oynamıştır. %51.9 ayrılma Birlik'ten ayrılma yanlısı oy ile AB üyeliği sonlanan Birleşik Krallık için aslında hiçbir dönemde AB'ye tam entegrasyonu benimsememiştir. Bir analogiyle anlatılacak olursa; hali hazırda Avro Bölgesi, Adalet ve İçişleri, Schengen Bölgesi gibi AB'nin temel konularında imtiyazları olan Birleşik Krallık/AB ilişkisi bir evlilik olarak tanımlanmaktan ziyade en fazla nişanlılık gibi düşünülebilir.

“Birlik'ten çıkma kararıyla ilgili çarpıcı sonuçlardan biri de referandumun psikolojik olarak kazanan ve kaybedenleri ile alakalıdır.”

Sonuç olarak Avrupa'da sağın yükselişi, göç ve göçmenler konusunda korumacı tutumlar, ulusal egemenlik, 2008'den bu yana süregelen ekonomik istikrarsızlık, İslamofobi ve küresel terör tedirginliği Birleşik Krallık vatandaşlarının tam yetkiyi eline alma iradesi göstermesine neden olmuştur. Psikolojik olarak iç ve dış tehditlere karşı kendini AB çatısı altında güvende ve huzurlu hissetmeyen kesimin analiz edilmesi de ayrılık yanlısı kampanya yürütenler tarafından iyi okunmuştur. Küçük işletmeler ekonomik, sı-

radan vatandaşlar ise göçmenler ve güvenlik alanında AB'nin getirdiği düzenlemelerden endişe duyduğunu yansıtmıştır. Söylemlerinde sayılar, argümanlar ve analizlerle ekonomik refah ile demokrasiyi savunan Birlik'te kalma yanlıları ise

sadece elit/entelektüel/genç kesime hitap edebilmiştir. Böylece halkın çekirdeğini oluşturan genellikle orta sınıftan gelen sıradan vatandaşlara hitap edebilmenin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

BİLGESAM Hakkında

BİLGESAM, Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olarak 2008 yılında kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak BİLGESAM; Türkiye'deki saygın akademisyenler, emekli generaller ve diplomatların katkıları ile çalışmalarını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası gündemi yakından takip eden BİLGESAM, araştırmalarını Türkiye'nin milli problemleri, dış politika ve güvenlik stratejileri, komşu ülkelerle ilişkiler ve gelişmeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. BİLGESAM, Türkiye'de kamuoyuna ve karar alıcılara yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelere ilişkin siyasal seçenek ve tavsiyeler sunmaktadır.

Yazar Hakkında

2010 yılında Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans öğrenimine başlayan Zengin, 2011 yılında öğrenci değişim programıyla Wrocław Üniversitesi'nde öğrenim gördükten sonra 2013 yılında mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini Türk-Alman Üniversitesi'nde Avrupa ve Uluslararası İlişkiler üzerine tamamlamış, tezini "20. Yüzyılda Savaş Kavramı: Değişimler ve Süreklilikler" konusunda yazmıştır. Zengin, 2015 yılı Ekim ayından itibaren Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde (BİLGESAM) araştırma asistanı olarak Avrupa Birliği, Güvenlik, İngiltere Dış Politikası konuları üzerine çalışmaktadır. İyi derecede Türkçe ve İngilizce bilmektedir.